

یوسف کریمی

در مقاله اول (شماره ۶۱ مجله ییوند) درباره نخستین رکن آموزش مدرسه‌ای یعنی دانش‌آموز سخن گفته شد اکنون به دومین رکن اساسی آموزش مدرسه‌ای که معلم است می‌پردازیم . معلم به عنوان دومین رکن اساسی آموزش مدرسه‌ای ، بعد از خانواده‌سازی ترین نقش را در ناهنجاری بر شاگرد ایفا می‌کند. این اثر گذاری هم از راه انتقال معلومات درسی و هم از طریق سرمشق بودن از حیث رفتار و گفتار و کردار بر شاگرد صورت می‌گیرد. از این رو لازم و ضروری است که این هردو دسته ویژگی‌ها در معلم (معلومات و رفتار و کردار) در سطحی مطلوب و حتی الامکان والا و برجسته باشد. در زیر برای ویژگی‌های ضروری را با تفصیل بیشتری مورد بحث قرار می‌دهیم :

الف - خلق و خوی پسندیده :

شاگرد مدرسه به اقتضای سن و سال خود، و به علت دور شدن از خانواده که معمولاً " محیطی

روایتی معلم

یادگیری اجتماعی" که برطبق آن مقدار زیادی از آموخته‌های ما از طریق مشاهده و تقلید از دیگران و سرمشق قرار دادن افراد خاصی صورت می‌گیرد. چنانکه اشاره شد، معلم پس از پدر و مادر بهترین و مهمترین سرمشق برای شاگرد است. حتی در دوره‌های خاص از رشد، کودکان معلم خود را از پدر و مادر خود بیشتر قبول دارند و حرف پدر و مادر خود را در آن زمینه درست تر از حرف معلم می‌دانند.

بنا بر این ویژگی و بی‌زگی مهمی که در معلم از نظر سرمشق بودن شاگردان وجود دارد، اهمیت دارا بودن صفات نیک اخلاقی در او بخوبی آشکار می‌شود. همانگونه که یک معلم راستگو، درستکار، نجیب، خداشناس و پاک می‌تواند شاگردان را از این جهات به عنوان سرمشق و نمونه به راه درست و اخلاقی سالم رهبری کند، یک معلم فاسد، منحرف، نادرست و ناپاک نیز قادر است آیین پاک ذهن شاگردان را تیره و تار کرده و از آنان افرادی نادرست، منحرف و ناپاک بی‌پروراند. این توانایی بخصوص از دیدگاه روانشناسان رفتارگرا که نقش محیط را برایجاد رفتار انسان مهمتر از همه عوامل دیگر می‌دانند چنان بدیهی است که یکی از این روانشناسان معروف چنین ادعا کرده است (جملات زیر مضمون گفته او است نه عین عبارات او):

"یک دوجین کودک سالم به من بدهید و محیطی را که می‌خواهم برایم فراهم کنید، من به شما قول می‌دهم که هرکدام از آنها را که بخواهید به تصادف انتخاب کنم و بدون توجه به اینکه که بوده‌اند آنها را هرچه شما بخواهید پیشک، قاضی، گدا یا دزد تربیت کنم."

جملات بالا اگرچه بسیار مبالغه آمیز است اما بهر حال نشان دهنده اهمیت محیط برایجاد

گرم و پر محبت است، در مدرسه نیز نیاز به محبت و مهربانی فراوانی دارد. این محبت در درجه اول باید بوسیله معلم تأمین شود. از این رویکی از شرایط اساسی و لازم برای معلمان با محبت بودن و دارا بودن خلق و خوی پسندیده و مهربانی و علاقه به شاگردان است. همه ماهنوز هم خاطرات خوش دوران دبستان را در ارتباط با معلمانی که خوش اخلاق، مهربان و با محبت بودند بیاد داریم و از آنان به نیکی یاد می‌کنیم. بهمین ترتیب خاطرات تلخ معلمان خشن، نامهربان، و احياناً زورگوی خود را نیز بخوبی در خاطر نگاه داشته‌ایم و از آنها کمتر به نیکی یاد می‌کنیم.

در زمینه محبت و علاقه معلم به شاگرد، اهمیت قضیه تا آن حد است که برخی از متخصصان تعلیم و تربیت محبت را مهمترین مؤلفه آموزش مدرسه‌ای دانسته‌اند. به عقیده اینان شاگردی که معلمی مهربان، دلسوز، و با محبت داشته باشد، نه تنها به معلم علاقه مند خواهد شد، بلکه به تبع این علاقه به درس و مدرسه نیز علاقه مند می‌شود و چه بسا این علاقه را سالها حفظ کرده و با جدیت و کوشش به درس و کارهای مدرسه‌ای خود می‌پردازد و شاگردی موفق می‌گردد. در تأیید همین نکته است که بزرگان تعلیم و تربیت ما گفته‌اند:

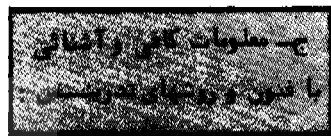
درس معلم اربود ز زمزمه محبتی

جمعه به مکتب آورد طفل گریزیای را

ب - مری بودن از خصای
رشت و ناپسند اخلاقی

در نظریه‌های یادگیری نظریه‌ای هست بنام "

شخصیت انسانهاست . محیط مدرسه نیز که معلم یکی از ارکان اساسی آن است در پرورش شخصیت شاگرد نقش اساسی دارد و بنابراین شایان دقت و توجه خاصی است . اینهمه تأکید که بزرگان دین و فرهنگما بر اخلاق ، تربیت و تزکیهٔ انسانها کرده‌اند و اهمیت فراوانی که به تزکیه داده‌اند نشانگر اساسی بودن آن در زندگی است ، و معلم که به یک اعتبار زندگی ساز شاگردان خود است باید الزاماً از سطح والائی از تزکیه و اخلاق سالم برخوردار باشد . این مسئله درگزینش معلم باید وزن و اهمیت بسیار بالائی داشته باشد .

سومین ویژگی مهمی که هر معلم باید دارا باشد دارا بودن صلاحیت علمی است که به معنی دیگر به آن تخصص گفته میشود . کار معلم شامل دو جنبهٔ مهم آموزشی و ارزشیابی است . برای توفیق در امر مهم آموزش نخستین جنبه داشتن معلومات و اطلاعات کافی در زمینهٔ مطلب مورد تدریس است شاگردان مدرسه خیلی زود معلمان به اصطلاح با سواد را از معلمان بی سواد تمیز می دهند و حتی اقدامات سازشکارانه معلمان کم معلومات از قبیل سهل گرفتن درس ، نمره دادن آسان نیز نمیتواند جای معلومات معلم را پر کند . شاگردان ممکنست به خاطر نمره و عدم سخت گیری چنین معلماتی به اصطلاح با آنان راه بیایند ، اما همواره در غیاب عدم معلومات آنان را ذکر کرده و مورد تمسخر و استهزاء قرار می دهند . نگارندهٔ این سطور با معلم فرزند خود که حاضر

نبود بپذیرد فطرهای مربع بر هم عمودند مدنی طولانی به مکانبه در دفتر حساب فرزند برداخت و بالاخره هنوز هم مطمئن نیست که معلم مزبور عمود بودن فطرهای مربع را پذیرفته باشد . در این ارتباط یکی از صفات و خصیصه‌های برجسته و پسندیده معلم قدرت اعتراف به اشتباه یا ندانستن خود است از آنجا که هیچکس همه چیز را نمیداند ، طبعاً هیچ اشکالی ندارد که معلم وقتی چیزی را نمیداند این ندانستن خود را با شهامت اعلام کند ، زیرا این اعتراف مقدمهٔ یادگرفتن است و به مراتب بهتر از این است که انسان روی چیزی که نمیداند پافشاری کند یا دیگران را با پاسخگویی غلط خود به اشتباه بیندازد .

نکتهٔ مهم دیگر در امر آموزش آگاهی معلم از روشهای درست تدریس است . اگر چه میتوان پذیرفت که معلم به هر حال میتواند معلومات خود را به شاگردان انتقال دهد ، اما طبیعی و پذیرفتنی است که کاربرد شیوه های مناسب تدریس امر انتقال معلومات را ساده تر ، کم زحمت تر ، و کارآوتر میکند . امروزه بسیاری از روشهای موثر تدریس به وسیلهٔ متخصصان امر تعلیم و تربیت کشف و تدوین شده است که مجهز شدن معلم به این فنون و روشها میتواند امر تعامل و انتقال معلومات را به صورتی بهتر محقق سازد .

بالاخره جنبهٔ مهم دیگری از امر آموزش ، آشنائی معلم با شیوه‌های درست ارزشیابی و سنجش شاگردان خود است . دربارهٔ این مطلب که آیا اصولاً امتحان و نمره دادن کاری درست است و آیا واقعا نمره‌های دریافتی نشان دهندهٔ معلومات واقعی شاگردان است ، فعلاً در اینجا بحثی نمی‌کنیم . اما به هر حال تازمانی که

برای آشنائی با این اصول به کتابهای روانشناسی تربیتی مراجعه نمایند. در اینجا تنها نمونه‌هایی از سئوالات معلم ساخته را که از اوراق امتحانی دبستانهای بعضی نواحی استخراج شده‌است می‌آوریم و اشاره‌ای کوتاه به اشکالات آنها می‌نمائیم.

علوم کلاس چهارم

- ۱- کلید برق برای چه بکار برده می‌شود. نارسا‌های خوب کدامند؟
- ۲- گیاهان و جانورانی که در آب زندگی میکنند اکسیژن لازم را از کجا می‌آورند- گیاهان سبز برای ساختن غذا به چه چیزهایی نیازمندند؟
- ۳- گیاهان به چه روشهایی تولید مثل می‌کنند؟ کوچکترین قسمت موجود زنده که خودزنده‌است چیست؟
- ۴- از چه راهی هوا وارد گیاه می‌شود- فرق موجودزنده و غیرزنده را بنویسید.
- ۵- گنجینه‌های زمین را نام ببرید- آهن در معدن بیشتر به چه صورتی یافت می‌شود؟

امتحان وجود دارد و نمره ملاک ارزشیابی و تعیین سرنوشت و معیار مقایسه بین افراد است، ازدقت در انجام آن و ارزشیابی حتی الامکان درست، چاره‌ای نداریم.

قسمت اعظم این ارزشیابی را در هر صورت معلم انجام می‌دهد. آنچه که اصطلاحاً "آزمون‌های معلم ساخته" نامیده می‌شود عبارت از همین گونه ارزشیابی است که معلمان بوسیلهٔ آزمون‌هایی که خود آنان ساخته‌اند انجام می‌دهند. از این لحاظ آشنائی معلم با قواعد و شیوه‌های تهیهٔ اینگونه آزمونها می‌تواند کار ارزشیابی وی را دقیق‌تر و در اصطلاح فنی معتبرتر سازد.

متأسفانه این مسئله شاید از سوی معلمان چندان جدی تلقی نشده‌است، چرا که نمونه‌هایی از سئوالات امتحانی مدارس را اگر مورد بررسی و مطالعه قرار دهیم می‌بینیم که بعضی از بدیهی‌ترین اصول تهیهٔ آزمون در آنها رعایت نشده‌است. در این بحث ما قصد اینک که اصول مربوط به آزمونهای معلم ساخته را ارائه کنیم نداریم، معلمان علاقمند می‌توانند

